

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Japan 2007

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Japan är en parlamentarisk demokrati med ungefär 127 miljoner invånare (juli 2007). Landet har lagstiftat skydd för de mänskliga rättigheterna. Flera av dessa omnämns i författningen från 1947.

Japan tillämpar dödsstraff. Under år 2007 ökade insynen i straffformen något: rutinerna kring avrättningarna ändrades då Justitiedepartementet började kungöra namnen på de avrättade, samt uppgifter om deras brott. Också andra personer än släktingar har sedan år 2006 beretts möjlighet att besöka dödsdömda i väntan på avrättning.

Mänskliga rättigheter respekteras i regel av myndigheterna, även om problem förekommer på vissa områden, bland annat i fängelser och häkten. På senare år har internationell kritik riktats mot att Japan inte vidtagit tillräckliga åtgärder för att bekämpa människohandel. FN:s kommitté mot tortyr uttryckte i maj 2007 oro kring systemet med *Daiyo kangoku*, ersättningsfängelser (se nedan).

Samhälleligt förekommer också i Japan vissa problem som berör mänskliga rättigheter, så som våld mot kvinnor och barn samt sexuella trakasserier. Social diskriminering av nationella minoriteter, tidigare kastlösa (*burakumin*) samt urfolk (*Ainu*) är föremål för kritik från såväl nationella organisationer som från FN och Amnesty.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Japan har utan omfattande reservationer tillträtt de centrala konventionerna för mänskliga rättigheter. Konventionen mot tortyr tillträdde 1999. De tidigare tillträdde konventionerna är konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, konventionen om barnets rättigheter samt flyktingkonventionen jämte dess tilläggsprotokoll från 1967.

Japan har inte ratificerat eller undertecknat det första tilläggsprotokollet om individuell klagorätt till konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter. Anledningen är att den japanska regeringen anser att ett beslut av kommittén för de mänskliga rättigheterna som går emot ett beslut av den japanska Högsta domstolen skulle utgöra ett avsteg från principen om domstolsväsendets oberoende ställning. Ett undertecknande sägs dock vara under övervägande.

Japan tillämpar dödsstraff och har därför inte undertecknat konventionens andra tilläggsprotokoll om dödsstraffets avskaffande.

Japan ratificerade 2004 barnkonventionens tilläggsprotokoll om barn i väpnade konflikter. Under 2005 ratificerade Japan även protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.

Japan har inte ratificerat eller undertecknat den internationella FN-konventionen om migrantarbetares rättigheter.

Japan har inte ratificerat eller undertecknat ILO-konvention nummer 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder.

Japan ratificerade 2007 Romstadgan för den internationella brottmålsdomstolen (ICC).

Japan rapporterade under 1997 till kommittén för konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, till kommittén för konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter under 1998, till kommittén för Rasdiskrimineringskonventionen under 2000, till kommittén för konventionen om barnets rättigheter under 2001, till kommittén för konventionen om avskaffande av diskriminering mot kvinnor under 2002 samt till kommittén för konventionen mot tortyr under 2005.

Ett besök i Japan av FN:s särskilda rapportör om rasism i juli 2005 resulterade i en rapport med rekommendationer rörande rasism och diskriminering i Japan (se nedan).

2007 undertecknade Japan konventionen till skydd av alla människor mot påtvingade försvinnanden, samt konventionen om funktionshindrades rättigheter. Japan ratificerade också ILO-konvention nummer 187 om ett ramverk för att främja arbetarskydd och arbetsmiljö.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Lagen förbjuder tortyr och omänsklig behandling. En rad icke-statliga organisationer, däribland det japanska advokatsamfundet, har länge kritiserat såväl tillvägagångssätt under polisförhör och häktning som förhållandena i de japanska fängelserna. Rapporter förekommer om att polis och fängelsepersonal både fysiskt och psykiskt misshandlat fångar och anhållna personer. Ett uppmärksammat fall de senaste åren handlar om en polis som i häktet våldtagit en kvinnlig misstänkt.

FN:s kommitté mot tortyr noterade senast i maj 2007 att tortyr inte definieras i lagen.

Ordningsregler i fängelser och häkten är inte offentliga. Det förekommer uppgifter om fysiska bestraffningar. Fångarnas kaloriintag är strikt reglerat, och rapporter förekommer om hur reducering av mat brukas som påtryckningsmedel för erkännanden i häkte. Flertalet fängelser är ouppvärmda på vintern. Det rapporteras om köldskador bland fångar, särskilt i norr, då interner saknar adekvat tillgång till filter och kläder under vinterhalvåret. Vissa fängelser uppges sakna fullgod tillgång till hälsovård.

I början av 2007 fanns enligt Justitiedepartementet 81 255 personer frihetsberövade i landets 59 fängelser, åtta ungdomsfängelser och åtta häkten. Ett växande antal fångar – inte minst äldre – har lett till överfyllda fängelser. I över hälften av landets fängelser ligger antalet interner över full kapacitet. Under 2006 hade landets fängelser och häkten en beläggning på 102,4 procent. Antalet fångar per fångvaktare är ett av de högsta bland jämförbara länder. Oberoende granskningar av fängelseförhållanden beviljas selektivt och MR-grupper får inte rutinmässigt träffa fångar.

Förhållandena för dödsdömda fångar är i stort fortsatt omgärdade av sekretess. Enligt rapporter hålls fångarna isolerade med liten eller ingen kontakt med

omvärlden med undantag av fångvaktare och orgelbundna besök av anhöriga och juridiska ombud. Rapporter förkommer om kraftiga inskränkningar i fångarnas möjligheter till motion, förbud att tala med andra fångar, förbud att se på TV och starkt begränsat innehav av böcker. Förvaring i celler med ständigt stark belysning rapporteras också. Många fångar uppges vara beroende av sömntabletter för att klara förhållandena. Det japanska advokatsamfundet har kraftigt kritiserat förhållandena för dödsdömda i Japan.

I maj 2005 antog parlamentet en ny lag om behandling av fångar som syftar till att förbättra deras tillgång till bland annat motion och sjukvård. Lagen ersatte, när den trädde i kraft 2006, fängeslagen från 1908, och etablerar även ett klagomålsförfarande och inspektionssystem. Under 2006 antogs även en lag som omfattade alla frihetsberövade, även de i väntan på åtal eller rättegång.

Mellan 2002 och 2005 diskuterades ett lagförslag från det regerande Liberaldemokratiska partiet, LDP. Förslaget, "Human Rights Bill", innefattade inrättandet av en kommission för de mänskliga rättigheterna med ansvar för att genom skiljedomsförfarande och administrativ vägledning stötta offer för diskriminering, våld i hemmet, och myndigheters kränkningar av mänskliga rättigheter. Kommissionen skulle tillsättas av premiärministern, vilket ledde till kritik mot den föreslagna kommissionens brist på självständighet. Bland förslagen fanns också kontroll och reducering av mediernas möjligheter att bevaka brottsmål. I juli 2005 skrinlades förslaget av LDP sedan regeringskoalitionen inte kunnat enas om även utlänningar boende i Japan kunde ingå bland de omkring 14 000 av staten tillsatta frivilliga mänskliga rättighetsobservatörerna

4. Dödsstraff

Dödsstraff utdöms av japanska domstolar för särskilt bestialiska mord och massmord. Straffet utdöms efter godkännande i tre instanser: distriktsdomstol, regiondomstol samt Högsta domstolen. Normalt uppskjuts verkställandet av avrättningar i flera år. Det förekommer att dödsdömda personer suttit i fängelse i över 40 år. År 2007 avrättades en sjuttiofem år gammal man, vilket kritiserades bland annat av FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter.

Avrättning sker genom hängning. Den dömda får besked om tidpunkten först några timmar före avrättningen. Anhöriga till dödsdömda liksom deras juridiska ombud meddelas först efter det att avrättningen verkställts. Åldersgränsen för dödsstraff är 18 år.

I december 2007 ändrade dock Justitiedepartementet rutinerna för avrättningar och började kungöra både namnen på de personer som just avrättats och

uppgifter om de brott de dömts för. Fram till 1998 meddelades inga uppgifter om avrättningar alls: inte att de genomförts, än mindre hur många. Ändringen av rutinerna diskuterades rikligt i japanska medier; övervägande i positiva ordalag.

År 2006 avrättades fyra personer i Japan; år 2005 en person; 2004 två personer; 2003 en person; 2002 två personer; 2001 två personer; och år 2000 tre personer. Idag finns det enligt Justitiedepartementet 104 dödsdömda i Japan. Nio avrättningar genomfördes under 2007.

EU uppvaktar regelbundet japanska myndigheter om dödsstraffets avskaffande. Japanska justitieministrar, som har ansvaret att underteckna beslut om avrättning, brukar försvara användandet av dödsstraff med hänvisning till behovet att bevara social rättvisa och säkerhet, japaners kulturellt förankrade syn på döden och dödsstraff och ett starkt stöd i folkopinionen. I maj 2009 kommer Japan att införa ett nytt jurysystem där lekmän bistår domstolarna med beslut i mål där dödsstraff eller livstids fängelse kan komma i fråga.

Viss inhemsk opinion mot dödsstraffet förekommer, men den är varken stark eller högröstad. Amnesty International arbetar, liksom vissa advokatsammanslutningar, aktivt mot dödsstraffet i Japan. Samtidigt stödjer andra advokatgrupper tillämpning av dödsstraff. Frågan om dödsstraff är knappast kontroversiell i Japan och debatteras sällan i massmedierna. Det är inte heller en fråga på de politiska partiernas dagordningar. En tvärpolitisk parlamentarikergrupp verkar för dödsstraffets avskaffande.

Det finns inga tecken på att den japanska regeringen överväger att ändra sin inställning till dödsstraffet. Ett moratorium inom en nära framtid bedöms vara osannolikt.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Lagen förbjuder godtyckligt anhållande och frihetsberövande och staten respekterar i regel dessa förbud.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Rättsstatens principer är förankrade i författningen och respekteras generellt. Rättsväsendet består av Högsta domstolen, vars medlemmar utses av regeringen i tioårsperioder som ofta förnyas, och ett system av underlydande

domstolar. Högsta domstolen har ibland kritiserats för att fästa större vikt vid statens och allmänhetens intressen i relation till den enskilde individens rättigheter. Rättssystemet betonar starkt vikten av erkännande. Omkring 90 procent av alla brottmål bygger på erkännanden.

Ett begränsat jurysystem fanns i Japan mellan 1928 och 1943, då det avskaffades. I maj 2009 kommer Japan att införa ett nytt jurysystem där lekmän bistår domstolarna med beslut i mål där dödsstraff eller livstids fängelse kan komma i fråga – eller där brottet i sig är mord, mordbrand eller grov vårdslöshet i trafik.

FN:s kommitté mot tortyr uttryckte i maj 2007 stor oro kring häktades situation i Japan. *Daiyo-kangoku* betyder 'ersättningsfängelser' och utgör celler på polisstationer där misstänka hålls i väntan på åtal. Polisen kan utan åtal hålla en person i 48 timmar. Efter beslut av åklagare är den maximala tid en person kan kvarhållas i *Daiyo-kangoku*, med olika förlängningar 23 dagar; i särskilda fall 28 dagar. Under denna tid har åklagare och polis full uppsikt över den anhållne, och systemet kritiserats av både advokatsamfund och civila samhället för att leda till framtvingade och ojusta erkännanden. Enligt rapporter och vittnesmål är övervakningen total: toalettbesök sker under polisens uppsikt och de anhållna tvingas sova under tänd lampa. Det finns också rapporter om att maten gradvis reduceras som påtryckningsmedel för erkännanden. Lagen ger också polisen rätt att genomföra förhör utan försvarsadvokats närvaro, samt rätt att neka försvaret tillgång till bevismaterial. Förhör genomförs ibland dag ut och dag in, upp till 10 timmar per dag. Polisen uppges också utöva kraftiga påtryckningar för erkännanden.

Personer som inte förstår japanska har klagat på svårigheten att få en rättvis rättegång i Japan på grund av otillräcklig tolkservice. I slutet av år 2005 utgjorde utlänningar cirka åtta procent av alla personer i fängelse eller häkte.

Polisstyrkan är generellt väl organiserad och disciplinerad. Det förekommer mycket sällan uppgifter om korruption inom polisväsendet. Kritik mot bristfälliga undersökningar av fall rörande polisövergrepp förekommer.

7. Straffrihet

Det förekommer att fängvaktare och andra tjänstemän avskedas på grund av övergrepp i tjänsten, men fallen leder sällan till rättslig prövning.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet m.m.

Medborgerliga rättigheter som yttrande, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet är allmänt respekterade.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Japan är en parlamentarisk demokrati med flerpartisystem. Parlamentet består av ett underhus och ett överhus. Tre typer av val förekommer: underhusval vart fjärde år eller vid parlamentets upplösande, överhusval vart tredje år, då hälften av parlamentarikerna tillsätts samt lokala val vart fjärde år för län, städer och mindre samhällen.

Män och kvinnor över 20 år har rösträtt.

Politiska rättigheter är lagstadgade och respekteras generellt.

Antalet kvinnliga ledamöter i underhuset är 45 av 480 (2007), och i överhuset 43 av 242 (2007). Kvinnor som avancerat till politiska toppositioner är få: endast två ingår i den sittande regeringen. Fem av Japans 47 guvernörer är kvinnor. Vissa ansträngningar görs för att öka rekryteringen av kvinnor till statsförvaltningen.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Japan har i ett internationellt perspektiv höga reallöner och en mycket låg öppen arbetslöshet (4,1 procent år 2006). Rätten till kollektiv förhandling och strejkrätten är skyddade i lag. Existerande fackföreningar verkar utan inskränkningar. Den största arbetstagarorganisationen är Rengo med sina omkring 6,6 miljoner medlemmar. Omkring 18 procent av den totala arbetsstyrkan är fackligt ansluten. Fastställda minimilöner respekteras i regel av arbetsgivarna. Övertidsarbete är vanligt förekommande, inte minst inom den statliga sektorn. Japanska fackföreningar har efterlyst striktare regler för maximalt övertidsuttag.

Japan har bland andra ratificerat följande av ILO:s centrala konventioner:
 Förbud om tvångsarbete, nr 29 (dock inte nr 105)
 Förbud om barnarbete, nr 138 och 182
 Icke-diskriminering i arbetslivet, nr 100 (dock inte nr 111)
 Föreningsfrihet och förhandlingsrätt, nr 87 och 98

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Tillgången till vård är väl utbyggd i Japan och hälsotillståndet är ett av världens bästa. Hälsosektorns andel av statens totala budget uppgår till 16,8 procent (2003).

12. Rätten till utbildning

Nioårig grundskola är tillgänglig för alla personer utan kostnad. Över 96 procent (2005) av eleverna i grundskolan går vidare till gymnasieskola.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Japan har en av världens högsta BNP per capita (cirka 221 000 kronor år 2006). Inkomstskillnaderna har under efterkrigstiden varit förhållandevis små. Under senare år har dock inkomstskillnaderna i Japan ökat. Särskilt drabbade är ensamstående föräldrar – som trots att de förvärvsarbetar inte får hushållsekonomin att gå ihop – och äldre. En omfattande medie- och samhällsdebatt om '*kakusa shakai*' – klyftsamhället – har pågått sedan år 2005. Japanen i gemen lever dock materiellt sett väl, med god tillgång till hälsovård, utbildning, arbete och boende.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Artikel 14 i författningen behandlar allas jämlikhet inför lagen, och förbjuder diskriminering på grund av ras, börd, kön, social status eller familjeursprung. Myndigheter respekterar lagen, men problem i samhället finns på en rad områden: sexuella trakasserier i arbetslivet, våldtäkt, våld mot kvinnor samt olika former av förfördelning i det japanska arbetslivet.

Många fall av misshandel eller våldtäkt rapporteras inte på grund av socialt och kulturellt tryck samt skam. Våldtäkt – även i hemmet – är kriminellt, och myndigheterna beivrar i hög utsträckning mål som väcks. Antalet kvinnojourer har ökat under de senare åren. År 2005 anmäldes 16 888 fall av misshandel i hemmen. Polisen uppges vara snabb att träda till offrens hjälp.

Sexuella trakasserier är ett problem, men många fall anmäls inte. Olika jourlinjer för telefonrådgivning har inrättats, tillsammans med ett

ombudsmannasystem, särskilda tunnelbanevagnar för kvinnor under rusningstrafik och konsulenter på stora företag, sjukhus, universitet etcetera.

Ur jämställdhetssynpunkt ligger Japan efter i förhållande till den övriga industrialiserade världen. Samhällsinstitutioner och näringsliv domineras av män. Socialförsäkringssystemet utgår från familjen som enhet snarare än individen, vilket ofta gör kvinnorna ekonomiskt beroende av männen. Effekterna av löne- och socialförsäkringssystemen motverkar också kvinnors inträde på arbetsmarknaden.

Den japanska lagen om lika anställningsvillkor förbjuder diskriminering av kvinnor i alla skeden av en anställning. Kvinnor utgör drygt 40 procent av den totala arbetsstyrkan, men deras löner är betydligt lägre än manliga kollegors. Svårigheter att kombinera arbete och familjeliv gör att hela sjuttio procent av alla kvinnor som får barn tvingas säga upp sig.

Prostitution är lagstridigt sedan 1956 men tämligen vanligt förekommande. Sexindustrin beräknas omfatta en procent av bruttonationalprodukten, vilket är lika mycket som den japanska försvarsmakten kostar. Ett växande problem, såväl i städer som på landsbygden, är *enjo kosai* ('träff mot betalning' – tonårsprostitution).

Människohandel, så kallad trafficking, är fortsatt ett allvarligt problem, trots att regeringen gjort vissa ansträngningar för att bekämpa dessa brott som ofta begås av kriminella organisationer (*boryoku-dan*). I december 2004 antog regeringen en handlingsplan för bekämpning av människohandel. Straff- och invandringslagarna har skärpts för hårdare straff för människohandel och bättre skydd för offren. Offren för människohandel kommer i många fall från andra asiatiska länder, Östeuropa och Latinamerika. De luras till Japan med löften om jobb i restaurang, fabrik eller dylikt, men sätts under tvång i arbete vid bordeller, barer, eskort-servicefirmor etcetera. Eftersom offren står i skuld (för biljetter, uppehälle, visum etc) till de personer som hjälpt dem till Japan, konfiskeras deras resehandlingar vid ankomsten. Utan kunskaper i japanska är de ofta hjälplösa, inte sällan ute i landet långt från deras länders beskickningar i Tokyo. Den internationella kritiken mot Japans bristande åtgärder mot människohandel – trots handlingsplanen – har ökat under de senaste åren. Japan utpekades i USA:s utrikesdepartements ”Trafficking in Persons Report” 2007 som både transit- och mottagarland av offer för internationell människohandel.

En kontroversiell fråga som fortfarande diskuteras inom ramen för mänskliga rättigheter handlar om de många kvinnliga sexslavar – de så kallade ’militär-trösterskorna’ (*jugun ianfu*, eller på engelska *military comfort women*) – som Japan före och under andra världskriget tvingade till tjänst hos den japanska

militärmakten. Forskare uppskattar att uppemot 200 000 kvinnor – mest från Asien men även några europeiska länder – lurades, tvingades eller kidnappades till fronten där de under vämjeliga förhållanden våldtogs eller på annat sätt tvingades utföra sexuella tjänster. Frågan togs aldrig upp till åtal under de så kallade Tokyorättegångarna efter krigets slut, trots att den var känd i vida kretsar. Efter att offer i början av 1990-talet trätt fram och vittnat om sina erfarenheter, erkände Japan 1993 i den så kallade Kono-deklarationen att landets militärmakt gjort sig skyldig till övergreppen. Samtidigt bad Japan om ursäkt till offren. Då Japans olika bilaterala fredsfördrag samt avtal om normalisering av diplomatiska förbindelser gör gällande att enskilda inte kan begära ytterligare ersättning för krigsbrott, har Japan dock inte betalat ut någon statlig ersättning till offren. Däremot inrättade regeringen en statligt styrd – men privat finansierad – fond som under ett decennium betalat ut kompensation till 285 offer. Fondens verksamhet upphörde under år 2007. Japanska premiärministrar har upprepat bett om ursäkt för dessa brott sedan 1993. Samtidigt har både politiker och akademiker förnekat att brotten ägt rum och menar att kvinnorna själva prostituerat sig eller fallit offer för privata entreprenörer. Före detta sexslavar har i olika omgångar dragit saken inför rätta i japanska domstolar, som dock friat staten från ersättningskraven med hänvisning till internationella överenskommelser. Domstolar har dock i flera fall gett målsägarna rätt i sakfrågan: att kvinnorna rövats bort och systematiskt våldtagits av den japanska militären. Kritiker menar att frågan inte är löst förrän även parlamentet officiellt bett om ursäkt, offren fått statlig kompensation och brotten detaljerat beskrivits i japanska läroböcker i historia.

I december 2007 antog Europaparlamentet en resolution som fördömer Japan för sexslaveriet och kräver ursäkt till offren. Liknande resolutioner har under året antagits av den amerikanska kongressens representanthus och parlamenten i Kanada och Nederländerna (en av offernationerna).

15. Barnets rättigheter

Barns rätt skyddas av lagen och exploatering av barn förbjuds i författningens artikel 27.

Japan har ratificerat barnkonventionens tilläggsprotokoll om barnprostitution och barnpornografi. Problem med barnpornografi på Internet har minskat i omfattning de senaste åren till följd av hårdare lagstiftning.

Rapporter om barnmisshandel i hemmen har fått ökad allmän uppmärksamhet under senare år. Flera uppmärksammade fall av misstänkt barnmisshandel, som inte rapporterats till myndigheterna, har uppdagats. Det finns också exempel där ansvariga myndigheter inte anses ha agerat tillräckligt kraftfullt mot misstänkt barnmisshandel. År 2000 trädde en ny lag om förebyggande av

barnmisshandel i kraft. Idag är myndigheter, läkare, lärare etcetera skyldiga att rapportera fall där barn misstänks fara illa. Lagen ger sociala myndigheter rätt att förbjuda föräldrar som misshandlar att ha kontakt med sina barn. Under de senaste åren har både anmälningarna av, och den samhälleliga diskussionen om, misshandel av barn ökat.

Personer under 20 år betraktas juridiskt som ungdomar. Straffrättsåldern sänktes för några år sedan från 16 till 14 år.

Diskriminering av utomäktenskapliga barn förekommer. Exempelvis har utomäktenskapliga barn sämre arvsrätt än barn födda inom äktenskapet.

Japansk lagstiftning tenderar att gynna japanska medborgare i ärenden som rör bortrövade barn av japansk förälder i internationella äktenskap. Japan har inte anslutit sig till 1980 års Haagkonvention om barn som bortrövats till andra länder. Detta komplicerar hanteringen av ärenden som rör bortförda barn.

Mobbning i skolorna är ett omfattande problem.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Japans befolkning uppgår till 127 miljoner människor. Andelen personer med utländsk bakgrund uppgår till 1,5 procent, varav den största gruppen är koreaner (drygt 600 000), följt av kineser, brasilianare och filippinier.

FN:s särskilde rapportör om rasism konstaterade i en rapport år 2006 att olika former av diskriminering och främlingsfientlighet förekommer mot nationella minoriteter – *dowa* eller *burakumin* (tidigare kastlösa som under feodalismen skött hantering av – enligt buddhistiskt synsätt – smuts, såsom döda djur, läder och sopor) och urbefolkningen *ainu* eller *utari* (enligt uppskattningar 30 000–50 000 personer), ättlingar från tidigare japanska kolonier – koreaner och kineser samt utlänningar och invandrad arbetskraft.

År 1997 antogs en lag om främjande av ainukultur men den japanska regeringen erkänner inte ainu som urbefolkning, dock som etnisk minoritet.

Diskrimineringen mot minoriteter är huvudsakligen av ekonomisk och social natur. Den tar sig bland annat uttryck i marginalisering på bostads- och arbetsmarknaden, inom undervisning med mera. Vissa företag rapporteras fortfarande köpa en förbjuden lista med namn på tidigare *burakumin* som underlag för att avstå anställning av personer med sådan härkomst. Anställningsrestriktioner mot icke-japanska medborgare inom den offentliga

sektorn förekommer. Vissa lokala myndigheter har dock valt att avskaffa nationalitetsklausulen.

Japan saknar nationell lagstiftning som kriminaliserar rasdiskriminering vilket medför svårigheter att driva sådana ärenden i domstolarna. Minoriteter är svagt representerade i de politiska institutionerna. Diskriminering uppmärksammas sällan i japanska medier och regeringen driver ingen aktiv politik mot främlingsfientlighet.

Lagstiftning som ger utländska medborgare bosatta i Japan rösträtt i lokalval har tidigare diskuterats.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Japan har historiskt sett haft en öppen attityd till homosexualitet, som omvittnat funnits i breda lager av samhället. En mer stigmatiserande syn uppstod i samband med moderniseringen av landet och inflytandet från västerlandet i slutet av 1800-talet. Homosexualitet är inte illegalt, men några lagar som skyddar homo- och bisexuellas, samt personers med transpersonlighet (HBT) rättigheter finns heller inte. Rapporter förekommer om både diskriminering på arbetsmarknaden och om att HBT-personer nedvärderas och kränks av polis och åklagare i samband med brottsutredningar, även som brottsoffer. Ofta gör sociala normer och rädsla för diskriminering att HBT-personer vare sig öppet talar om sin läggning, eller rapporterar kränkningar. Det finns få öppet homo- eller bisexuella offentliga personer i det japanska samhället. Nöjes- och utelivet fungerar utan större kränkningar. HBT-organisationer verkar fritt i samhället. Någon partnerskapslagstiftning finns inte i Japan. Sedan 2003 har Japan en lag som medger byte av könscategori även i folkbokföringen, efter egentligt könsbyte samt beslut av familjedomstol.

18. Flyktingars rättigheter

Japan tillämpar en restriktiv tolkning av flyktingkonventionen. Beviskraven är mycket höga och i praktiken beviljas mycket få personer asyl- eller flyktingstatus. Den genomsnittliga tiden för kvarhållande i häkte av asylsökande personer är över ett år. Brist på rättshjälp för asylsökande är ett stort problem. Det finns inget system för offentligt subventionerade flyktingadvokater. Flyktingadvokater har påtalat att bristen av kvalificerade tolkar ofta leder till missförstånd i asylärenden. Avslag görs ofta utan utförlig motivering vilket försvårar asylsökandes möjligheter att överklaga.

Sedan Japans anslutning till 1951 års flyktingkonvention år 1982 har flyktingstatus beviljats 410 av 4882 sökande (2007 års uppgifter). År 2006 beviljades 34 av 954 ansökningar om flyktingstatus. Amnesty International påtalar att det finns fall där asylsökande tvångsavvisats till sina hemländer trots risk för att bli utsatta för tortyr och misshandel. I januari 2005 frångick Japan tidigare praxis att inte deportera personer som erhållit flyktingstatus i enlighet med konventionen.

Efter ändringar i immigrations- och flyktinglagen inrättades 2005 en funktion där ett från Justitieministeriet fristående råd yttrar sig i överklagningsärenden. Rådets utlåtanden offentliggörs inte och Justitieministeriet är inte skyldigt att följa dess rekommendationer.

19. Funktionshindrades rättigheter

Diskriminering av personer med funktionshinder är förbjuden i lag. En särskild lag ålägger större privata företag att anställa en viss andel funktionshindrade. Diskriminering av personer med funktionshinder förekommer dock. Exempelvis har funktionshindrade nekats tillträde till vissa hotell och idrottsanläggningar. Ansträngningar görs för att åstadkomma både städer, arbetsplatser och boenden som är funktionshindranspassade.

Japan undertecknade konventionen om funktionshindrades rättigheter 2007.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Oberoende organisationer för mänskliga rättigheter tillåts att verka utan restriktioner.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

EU protesterar regelbundet mot dödsstraffet i Japan. Den senaste officiella uppvaktningen genomfördes den 19 oktober 2007.